

тривалого страждання як ключового в осмисленні художнього світу поетеси; домінуючі образи в розкритті змісту концепту часу (мить, вічність, пам'ять). Відзначено, що вагомим у сприйнятті часу героїнею є фактор суб'єктивності, який варіюється як прояв її внутрішнього годинника, що відрізняється від об'єктивного, реального часу.

Ключові слова: авторська свідомість, об'єктивний час, мить, антитеза, концепт, темпоральний, дискурс.

Аннотація

В статье рассматривается темпоральный дискурс в поэзии С. Йовенко, выявлено антитезис концептов мгновение – вечность в его рамках. Выделено мотив противопоставления краткого мига счастья и длительного страдания как ключевого в осмыслении художественного мира поэтессы; доминантные образы в раскрытии содержания концепта времени (мгновение, вечность, память). Отмечено, что важным в восприятии времени героиней является фактор субъективности, который варьируется как проявление ее внутренних часов, что отличается от объективного, реального времени.

Ключевые слова: авторское сознание, объективное время, мгновение, антитезис, концепт, темпоральный, дискурс.

Summary

In an article was considered the temporality discourse in S. Yovenko's poems, was revealed the antithesis of moment – eternity concepts within its framework. Was allocated the motive of opposition of fleeting happiness moment and long suffering as the key to understanding the artistic world of the poetess; the dominant images in disclosing the content of time concept (moment, eternity, memory). Was noted, that the subjectivity factor is important in the time perception by heroine, which varies as a manifestation of the heroine's internal clock, that differs from objective, real time.

Keywords: author's mind, objective time, moment, antithesis, concept, temporal, discourse.

УДК 821.161.2:82.0–94

Стадніченко О. О.,
кандидат філологічних наук,
Запорізький національний університет

КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В МЕМУАРАХ РОМАНА ІВАНИЧУКА “БЛАГОСЛОВИ, ДУШЕ МОЯ, ГОСПОДА...”

Автор мемуарів і його доба, тобто час і простір в особах і подіях – це ключові дійові особи мемуарного твору. На цю особливість мемуаристики звертали увагу чимало дослідників у цій галузі, зокрема О. Галич, О. Зарицький, І. Єгоров, М. Лейтис, Б. Мейлах, Н. Москаленко та ін. Проблемі дослідження категорій часу і простору присвячено окремі сторінки монографії О. Галича. Зокрема, він вказував, що “для мемуарних книг характерна наявність двох часових планів, тобто подвійна точка зору письменника на події, які він описує: так він сприймає їх у реальному бутті, а такими з урахуванням накопиченого життєвого досвіду, громадської думки вони постають у свідомості митця через роки” [1, 37].

Актуальність цієї статті полягає в необхідності розглянути функціональність категорії художнього часу в українській мемуаристиці, зокрема на прикладі мемуарів Романа Іваничука, оскільки саме час та простір можна назвати стрижнем будь-яких спогадів, бо всі події, про які йдеться у творі, відбуваються у просторі й часі. Отож

з'ясувати, як переплітаються в художній тканині документального твору різні часові площини: сучасне, минуле і майбутнє, і простежити роль художнього часу та простору в сутності літератури non fiction і є завданням цього дослідження.

Час і простір як особливі сюжетотворчі категорії яскраво простежуються в багатьох документальних творах. У контексті досліджуваної проблеми цікавими є щоденникові записи, спогади і роздуми Р. Іваничука "Благослови, душе моя, Господа...", які вийшли окремою книгою 1993 року. Як визначає сам автор, це книга про його час: "Моє життя пройшло через спробу творення української державності в 1917–1921-х роках, вигартувалось у трагедії сорокових років і займає певне місце в нинішній боротьбі за незалежність України, в якій я фігурую як недосвідчений політик і досить досвідчений письменник" [2, 6–7]. Тобто розповідь починається від дитячих років, а вони припали на 1930-і роки, коли Західна Україна, де він проживав, ще не була в складі СРСР. Відповідно на його очах відбувалося грубе приєднання цієї території, яке для простих, але незгодних людей супроводжувалося слізьми, горем, арештами. Спогади і роздуми про його особисте життя в хронологічному порядку подаються на фоні долі тодішнього українського суспільства. Іваничук Р. І. зокрема зазначає: "Хочу розповісти про своє життя в контексті кількадесятилітньої історії мого народу. Благослови, душе моя, Господа за те, що прилучив мене до боротьби за волю України..." [2, 7].

До речі, вислів "Благослови, душе моя, Господа...", який є і заголовком книги, повторюється у творі декілька разів, але кожного разу автор звертається до Бога з іншим проханням, є своєрідним художнім обрамленням твору, вказує на високість думок і помислів власне автора і задає стиль і пафос мемуарів Р. Іваничука. Як наприклад, у записі від 24 серпня 1992 року зазначено: "De profundis, з найглибших глибин мого серця викликаю цей і величний *Благослови, душе моя, Господа!* літургійний спів і засилаю до найвищої слави Бога – замість звичайної людської подяки, бо недосконала моя мова і язик мій дерев'яний..." [2, 242] або "Незалежність – це найнормальніший стан народу. Незалежність – найпростіша і найприродніша політична й моральна категорія. Але дається вона важко і дуже дорого коштує. Хто-хто, а українці знають її ціну. Тож *благослови, душе моя, Господа* за те, що дожив я до нинішньої святої миті. Я безнастанно благаю в Бога для себе довгих років життя, щоб протягом них міг віддати усі свої сили для України – до останньої краплі" [2, 47].

Дослідники документальної літератури неодноразово звертали увагу на те, що мемуарний твір, як правило, має два часові плани і автор описує минулі події з точки зору вже сучасності. Більше того, автор навіть аналізує і дає оцінку колишнім подіям з позиції власне сьогодення, тобто як воно було і як тепер уявляється. Саме завдяки принципу наявності двох часових планів автору вдається більш об'єктивно осмислити події і подати їх двоплощинно, об'ємно. Автору мемуарів вдається переплести спогади про свої дитячі роки з сучасними, дорослими враженнями, і ті дитячі спомини часто є більш яскравими, важливими, доленосними. Так, у цій книзі подаються роздуми про любов до України: від дитячих чи

юнацьких захоплень до серйозної політичної діяльності як народного депутата ще УРСР того скликання, яке знайшло в собі сили проголосити незалежність України.

На перший погляд може здатися, що твір більшою мірою присвячений сучасності, тобто рокам, коли Р. Іваничук був народним депутатом України. Але насправді події, яким приділяє увагу автор, відбувалися упродовж тривалого періоду – від дитинства як часу становлення автора як особистості, включає студентські роки, які переривалися відрахуванням із Львівського університету через політичні звинувачення, потім служба у війську, знов навчання, спогади про дружбу ще зі студентських років із такими ж молодими колегами-письменниками як Дмитро Павличко, Ростислав Братунь, Володимир Лучук, Роман Кудлик та ін., “виковування з себе професійного письменника”, літературна кар’єра з елементами валенродизму і постійного політичного тиску, роздуми з приводу сучасного стану в українському суспільстві, мрії про незалежність України та приєднання до європейського співтовариства (до речі, ці думки висловлені ще у 1993 році, задовго до Революції гідності, ідеєю якої було приєднання до ЄС). Звучить як пророцтво, яке збулося вже зараз: “Україна – держава європейська і на Європу мусить бути зорієнтована. З Росією нам треба жити в згоді, але йти поруч з нею та ще й в одній упряжці нам не можна: вона звикла мати Україну своєю колонією і від імперських апетитів ще довго не зможе відмовитися” [2, 67].

Коли автор згадує про минуле, він практично не може перебувати в межах одного часу. Йому вдається, навівши спогади про сучасну (1991 рік) ситуацію в Україні, зробити глибокі історичні висновки про морально-психологічний стан українського суспільства у період здобуття незалежності: “Роздертий окупантами на шматки і здеморалізований неволею український народ розділився на східняків і західняків; східняки – на україномовних і російськомовних громадян; західники розсварилися на релігійному тлі; в Закарпатті звідкись взяли русини, які визнають триколірний російський прапор, але хочуть належати до Чехо-Словаччини... Далеко, дуже далеко нам до національної монолітності, бо ж скільки українців з’яничарилося, і не думайте, що яничарство – то лише русифікація, полонізація або англізація, яничарство – то теж байдужість, ситість, аполітичність...” [2, 28].

Роздуми Р. Іваничука, оприлюднені понад двадцять років тому, не втрачають актуальності і сьогодні, навіть звучать гостріше під час подій нинішньої російської агресії та внутрішнього розбрату в Україні.

Принцип хронології, який часто притаманний мемуарним творам, у творі Р. Іваничука художньо порушується і спогади про щось переплітаються з тим, що відбувалося пізніше, але пов’язане між собою. Викликає увагу власне переплетення особистісного, біографічного та суспільного чи громадського. Описуючи те, що йому довелося пережити в юнацькі часи, коли Західна Україна опинилася відразу під чоботом фашистських і більшовицьких загарбників, він згадує дуже жахливі епізоди, які довелося пережити: це і замордовані енкаведистами жертви серед його земляків, і розстріл євреїв гестапівцями, і ту безнадію, коли німці втікали, а наступали не менш страшні і жорстокі “червоні визволителі”. Ці спогади автора перемішуються публіцистичними роздумами, які стоять поза часом і понад

простором. Наприклад: “Тільки той, хто не переживав цього і післявоєнних нічних жахів, хто не бачив поскиданих у штабелі біля сільрад убитих бандерівців, а батьки німіли й не права признатися до вбитих синів, тільки той може дивуватися, що загубили ми на тяжких дорогах витонченість душ. Та кому вдалося зберегти в собі елементарну порядність і вірність Україні, той має нині силу випікати у своїй душі сліди рабства і, загартований та неволею едукований, стояти за державним кермом” [2, 33].

І поруч з цим автор поринає в детальні спогади про період свого навчання у знаменитій Коломийській гімназії, про учителів, які своєю мудрістю запам’яталися йому на все життя, врешті про свої перше кохання – дочку директора гімназії Мірку, яка стала професором хімії у Львівському університеті, а про його закоханість навіть не здогадувалась. На жаль, як подає автор у своїх спогадах, більшість із його вчителів, яких вважали совістю нації, закінчили свої життя на радянській каторзі або в концтаборах як політичні в’язні. Кожна фраза споминів – це не просто констатація фактів життя, це художньо філософське осмислення свого минулого: “Я виніс із полумені опудало пелікана (*коли німці спалили Коломийську гімназію – О. С.*) і пішов з ним у Трач, теж до тла вигорілий, пропалений, – таким ступив на поріг своєї юності” [2, 34].

Один із розділів книги присвячений студентському голодуванню на тодішній площі Жовтневій, тепер це Майдан Незалежності, коли студенти повстали, вимагаючи відставки “вихованця Брежнєва і Щербицького – Віталія Масола, повернення народові нагробованого комуністичною партією майна. Це голодування в разі відхилення студентських вимог могло закінчитися смертю молодих героїв. Р. Іваничук згадує, що ходив до студентів і особисто до Олесья Донія, що умовити їх припинити акцію. Описувана подія викликає у автора асоціації з його юністю: “І в цю мить я згадав, що в юності, ще молодший за Донія – вчився тоді в дев’ятому класі, – я вперше зрозумів, що більшовицька сила не вічна, що пам’ятники тиранам наш народ повалить сам, бо терор неминуче слабне від своєї власної жорстокості. Господи, я ж сам був колись предтечею цих відважних юнаків і дівчат, які нині поставили намети в кінці Хрещатика. А нині зневірився?!” [2, 39]. Паралельно з цим, він згадує про свого брата Євгена, якого за участь у діяльності ОУН засудили до п’ятнадцяти років каторги, а батько з матір’ю сушили сухарі, кожного дня сподіваючись депортації в Сибір. Про це пізніше напише сам Євген Іваничук у книзі спогадів “Холодне небо Півночі”.

Вражають своєю відвертістю думки автора з приводу заборони до друку його резонансних творів “Мальви”, “Журавлиний крик”, як було піддано остракізму письменників – Сергія Плачинди, Романа Андріяшика, Івана Білика і Романа Іваничука. Окремо, як вказує автор, як і належить патріархові української літератури, зазнав гонінь Олесь Гончар, а ім’я Ліни Костенко огорнула мертва мовчанка, немовби її в літературі ніколи і не було. “Які ж то натхненні комуністичні шабаші вибухнули тоді! Вже ж давно поринули в минулому моторошні постанови в галузі літератури і мистецтва, здавалось, ніхто вже більше не почує на партійних зборах і виробничих нарадах ревних вірнопідданських прокльонів на адресу

ворогів народу, які підступно проникли в монолітне соціалістичне суспільство, щоб його зсередини розкласти ...” [2, 41]. І автор справді пояснює, що ці звинувачення насправді мали підстави, оскільки саме таку тактику обрали тодішні патріоти – розшатувати систему зсередини. І сам розвінчує те, що так часто можна почути з вуст колишніх комуністів: “Ми, і я в тому числі, ставали новітніми Валенродами, які свідомо йшли в стан ворога – це був один із засобів активної боротьби з неволею. Тож як фальшиво звучать нині каяття деяких колишніх членів комуністичної партії: “Я вірив!” Брехня, ніхто не вірив, нормальна людина не могла вірити в комуністичну ідеологію після десятків років кривавої комуністичної практики: в партію йшли або заради вигод і наживи, меншої або більшої влади, або ж – і таких Валенродів було мільйон – з диверсійною метою” [2, 41].

Художній час у мемуарах розширюється за рахунок масштабності охоплення подій, які описує автор, зокрема ситуацію в суспільстві, що склалася у 1980-х роках, коли тоталітарний режим ослаб, а визнати це ніяк не наважувався і його свідомо розкачували ті, хто стояв біля витоків перебудови і ставали засновниками демократичних рухів в Україні: “Бо ослаб кулак і стиснутися знов, немов у тієї руки, що розпухла від лопати, не зміг і вже не зможе: ворухатися пальці, мучаться в конвульсіях – подібно нині мучиться Горбачов, намагаючись з’єднати навіки роз’єднане” [2, 41]. При цьому автор неодноразово просить вибачення за хаотичність його викладу, хоча саме вона створює масштабну панораму життя суспільства “без ретуші і гриму”, а навпаки подає неупереджений погляд на минуле, теперішнє і майбутнє, яке стане наслідком тих процесів, що відбуваються в Україні.

Автор свідомо акцентує увагу на окремих епізодах свого життя, підкріплюючи це враженнями про те, що тоді відбувалося в Україні та письменницькому середовищі зокрема. Особливу увагу звертає автор на стан справ у літературі й мистецтві, включаючи і стосунки між письменниками і владою. Неодноразово Р. Іваницук у мемуарах звертається до ідеї духовного Храму, який можна розглядати особливою категорією художнього простору: “У безпросвітній пітьмі сталінсько-брежневської духовної деградації зродилася ідея Храму. Розвалені камінні собори, обпльовані собори душ, безбожництво і моральний та фізичний садизм стали буденною реальністю, звичаєвістю; втрата страху перед своїм власним сумлінням зродила цинічне ставлення до найбрутальніших моральних категорій, як зрада, донощицтво, жорстокість, благословила всездозволеність і всепрощення найтяжчих гріхів – наше суспільство опинилося на дні бездуховності, й вивести його з трясовини хамства могла лише ідея чистоти Храму” [2, 53]. Автор згадує, що першим у нашій літературі на сполох ударив Олесь Гончар у своєму знаменитому “Соборі”, за ним з’явився фільм Тенгіза Абуладзе “Покаяння” з ідеєю самоочищення у формулі: “А чи потрібна дорога, яка не веде до Храму?”

Р. Іваницук на прикладі свого життя в літературі та своїх колег-письменників намагається з’ясувати роль літератури і письменника в суспільстві, зокрема радянському, коли фактично письменники ставали духовними провідниками нації: “...без політизації літератури ми б не вижили як нація, давно б уже втратили не тільки мистецтво, а й елементарні національні ознаки; українські

письменники протягом століть штурмували свій власний народ і таки перемогли його – пробрили міцний панцир підневільної лінивості і сплячки, а за це платили волею і життям, висилаючи з-поміж себе на рідні барикади найкращих своїх представників: Шевченка – в солдатчину, Грабовського – в тюрму, Франка – на розтерзання польським шовіністам, Лепкого, Маланюка, Самчука, Багряного – у вигнання; віддали, зрештою, на смерть усе літературне відродження двадцятих років загатили мордовські табори у сімдесятих і нарешті послали їх у перший український парламент, де вони, перемагаючи інфаркти, проголосили незалежність України” [2, 75].

У розділі “Література і держава” автор як свідок усього, що відбувалося в літературі упродовж попередніх майже сімдесяти років, дає характеристику літературній атмосфері часів Радянського Союзу, коли письменники були в тісних рамках соцреалістичного мистецтва, та ще й під тиском ідеологічних чинників. Неодноразово Р. Іваничук наголошує, що у письменників його покоління інших засобів боротьби, ніж політизованість і літературна професійність, не було. Цей твір цікавий тим, що на фоні загального стану літератури автор приділяє увагу зображенню окремими документальними штрихами своїх сучасників-письменників, з якими його пов’язували творчі стосунки. Він говорить, зокрема і про те, що на фоні політичної заангажованості, ще у 1980-і роки в українській літературі з’явилися паростки українського модерну, і наводить для прикладу імена Ігоря Калинця, Віктора Неборака, Івана Малковича, Василя Герасим’юка, Ігоря Римарука, Юрія Андруховича, Євгена Пашковського, Галини Пагутяк, Ярослава Павлюка.

Крім того у творі “Благослови, душе моя, Господа...” Р. Іваничук в рамках створеного ним художнього часу і простору створює міні-портрети своїх колег письменників, при чому характеризує їх не тільки з точки зору літературного критика, а як постатей як у літературному русі, так і в громадському житті, оскільки більшість письменників його покоління були активними громадськими діячами ще з 1960 років. І постають перед читачами зображені майже документально точно в рецепції Р. Іваничука постаті Дмитра Павличка, з яким він навчався у Львівському університеті, але потім шляхи їх розійшлися, Ірини Вільде, яка жила у Львові і була незаперечним авторитетом серед письменників, Бориса Олійника, який на думку автора спогадів став на слизьку стежку компромісів із владою і зрадив національні інтереси, про Григорія Тютюнника, Павла Загребельного, який не завжди був послідовний у стосунках з письменниками і владою, про багатьох письменників, портрети яких наче пазли складають палітру українського літературного процесу.

У розділі “Держава і література” Р. Іваничук зауважує, як складно нам звикати до мистецької незалежності. Він наводить свої роздуми про те, що упродовж віків письменники чітко розділювалися на три підневільні табори: “табір апологетів панівної системи, щедро оплачуваних сюзереном; табір конформістів (я їх називаю “валенродами”), які теж перебували на утриманні держави й мусили за це відплачувати їй лояльністю, а за непослух були карані передусім матеріально, – і наймалочисельніший табір нонконформістів, бунтарів, котрі

відкидали будь-які зобов'язання супроти сюзерена, відкрито виступали проти нього, за що були гнані, голодні й ув'язнювані” [2, 142]. Цей розділ цікавий відвертими, хоча й суб'єктивними оцінками художньої вартості української літератури періоду соцреалізму. З гіркотою автор зауважує, що, на жаль за кордоном українське слово майже нічого не важить і нікому не відоме.

У контексті спогадів про стан літератури Р. Іваничук не залишає поза увагою своє перебування в українському парламенті першого скликання. Йому вдається створити ще один хронотоп, який пов'язаний з діяльністю його колег депутатів, на долю яких випало проголошення Акту про незалежність України. Багато сторінок показують його як зрілого політика, загартованого боротьбою за незалежність, який успадкував цю боротьбу ще від своїх родичів, які були активними учасниками визвольних змагань. Часто слова його звучать пророче і так актуально, ніби висловлені сьогодні: “Ще багато труднощів перенесе наш народ, але ніхто ніколи вже не примусить його повернутися у тихе рабство, у підданство нікчемним карлика. Ніхто і ніколи – бо маємо таку героїчну молодь, яка готова піти за Україну на смерть” [2, 259]. Хіба це не пророцтво?

Художній простір розширюється за рахунок того, що автор називає у спогадах багато місць, які пов'язані з його перебуванням або тих людей, про яких він згадує: Коломия, Трач, Отинія, Заболотів, Снятин, Косів, Львів, Урал, Сибір, Київ, Сідней, Сибір, Третій Рим, Гянджу, долина Шейха і т.д. Саме географічні категорії переходять у категорію художнього простору і разом з художнім часом утворюють хронотоп, який у мемуарних творах відіграє важливу функціональну роль в утворенні власне сюжету. До того ж Р. Іваничук детально зупиняється на тих місцях, де він народився – Трач, навчався у гімназії – Коломия, потім у Львівському університеті, служив у війську – в Азербайджані, потім повернувся до України і продовжив жити у Львові, хоч часто бував у письменницьких справах у Києві, не кажучи вже про те, що коли став народним депутатом України досить багато часу йому довелося проводити в столиці. Ясна річ, ці географічні об'єкти безпосередньо пов'язані зі змістом твору і фактично стають тим розлогим художнім хронотопом, який передає читачеві реальну історію його життя.

Час у спогадах Р. Іваничука відтворений у декількох вимірах: як час реально-подієвий, який надає читачеві можливість уявити реальність життя автора спогадів і охарактеризувати епоху. Саме цей вимір обіймає багато місця у творі “Благослови, душе моя, Господа...” Р. Іваничука, бо він охоплює важкий період в історії України (від середини 1930-х до 1993 року), який він характеризує як боротьбу за незалежність. Напевно, не були б ці спогади такі яскраві та емоційні, якби той попередній вимір часу не був пропущений через власну призму, через особисті переживання і біографічні моменти. Саме багата біографія автора і є тим необхідним часовим складником, що складає стрижень твору. Не останню роль у відтворенні часу відіграє так звана вибірковість у відтворенні подій чи спогадів. Саме автор вирішує на чому зупинитись детальніше, що випустити, що прискорити чи ущільнити, чи врешті перемішати, щоб створити такий собі плин часу. Ясна річ, це базується на суб'єктивних, особистісних враженнях із свого

життя. Але найважливішу роль відіграє, звичайно, дійсний плин часу, у якому й закарбувалися всі події і власне спогади про них.

Характерною особливістю цього твору Р. Іваничука є те, що він надзвичайно насичений, крім особистих спогадів, публіцистичними роздумами й аналітичними судженнями про стан української літератури в тоталітарному суспільстві, про стосунки між літераторами, про призначення літератури в наш час, врешті про долю України. Це розширює часові і просторові рамки твору і додає йому масштабності та панорамності.

Не менш цікавими з погляду дослідження категорії часу є й інші мемуари Р. Іваничука “Мандрівки вольні і невольні”, “На маргінесі” та “Щоденний щоденник”.

Література

1. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть специфіка, генеза, перспективи : [монографія] / О. А. Галич. – Луганськ : Альма-матер, 2001. – 246 с.
2. Іваничук Р. І. Благослови, душе моя, Господа... Щоденникові записи, спогади і роздуми / Р. І. Іваничук. – Львів : Просвіта, 1993. – 270 с.

Анотація

Предметом статті є критичне осмислення категорії художнього часу. Визначається його роль у створенні сюжету. Аналізуються особливості часово-просторових відносин у документально-художній літературі (на прикладі спогадів Р. Іваничука “Благослови, душе моя, Господа...”). Виписаний у спогадах образ автора вражає гармонійністю, сконденсованістю і цілісністю, і ніби підіймається над процесами, перебіг яких представлено в спогадах. Проведена спроба дослідження авторського оповідання, співвіднесеності його змісту з історичними реаліями описуваного часу, визначена жанрово-стилістична специфіка щоденника як жанру мемуарної прози.

Ключові слова: мемуаристика, спогади, аспект, щоденники, листи.

Аннотация

Предметом статьи является критическое осмысление категории художественного времени. Определяется его роль в создании сюжета. Анализируются особенности временно-пространственных отношений в документально-художественной литературе (на примере воспоминаний Р. Иваничука “Благослови, душе моя, Господа...”). Выписанный в воспоминаниях образ автора поражает гармоничностью, сконденсированностью и целостностью и будто поднимается над процессами, ход которых представлен в воспоминаниях. Произведена попытка исследования авторского повествования, соотнесенности его содержания с историческими реалиями описываемого времени, определена жанрово-стилистическая специфика дневника как жанра мемуарной прозы.

Ключевые слова: мемуаристика, воспоминания, аспект, дневники, письма.

Summary

The subject of the article is a critical reflection of the artistic time category. The role of the category in the plot's creation is determined. The features of time-and spatial relationships in documentary and fiction (for example memories “Bless, God, my soul...” by R. Ivanychuk) are analyzed. The author's image created in recollection impresses by harmony and integrity rising above the events that take place in the memoirs. The author of the article specifies that R. Ivanychuk's personal recollection and reflections in a chronologic order are given on the background of the fate of that time Ukrainian society.

Keywords: memoirs, remembrances, aspect, diaries, letters.